

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและโรงเรียน กรณีศึกษา: โรงเรียนประชาบำรุง ตำบลตะโหมด อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การบูรณาการ
4. หลักสูตรท้องถิ่น
5. การเรียนรู้
6. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. การมีส่วนร่วม
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังที่ระบุไว้ในหมวดที่ 4 ดังนี้

หมวดที่ 4

แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2) ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ได้อย่างถูกต้อง

5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้มาใช้ป้องกันและการแก้ไขปัญหา

3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4) จัดการเรียนการสอนโดยการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างเป็นสัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ โดยให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 สรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถและพัฒนาตนให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุขการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้วางแผน รับผิดชอบในการเรียนรู้ ได้ลงมือปฏิบัติ ค้นพบคำตอบและหาความรู้ได้ด้วยตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก และให้ข้อเสนอแนะ ครูต้องเป็นผู้คอยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ รักที่จะเรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความเป็นจริงและความแตกต่างของแต่ละบุคคล รวมทั้งให้ชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนอีกด้วย

2. หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ: 2545 ก)

หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีลักษณะที่สำคัญคือการจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอด 12 ปี มีความเป็นเอกภาพ มีมาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพผู้เรียน มีความเป็นสากล มีความยืดหยุ่น หลากหลายและกระจายอำนาจ มีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพที่เป็นจริงและหลากหลาย โดยในส่วนของกรมมาตรฐานเป็นตัวกำหนดคุณภาพของผู้เรียนนั้นจะมีการกำหนดมาตรฐานไว้ 3 ระดับคือ

1) มาตรฐานหลักสูตร เป็นมาตรฐานผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษา

ขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา เป็นแนวทางสำหรับการส่งเสริมกำกับดูแล ตรวจสอบ ประเมินผล รวมทั้งประกันคุณภาพทางการศึกษา

2) มาตรฐานกลุ่มวิชา เป็นมาตรฐานเพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด รวมทั้งเป็นแนวทางในการกำกับตรวจสอบและประเมินคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษา และเป็นหลักในการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์จากการศึกษา ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

3) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานเพื่อเป็นหลักในการตรวจสอบ พัฒนาการของผู้เรียน ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของผู้เรียน แต่ละช่วงชั้น รวมทั้งเป็นหลักในการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

2.1 แนวคิดของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือการยึดว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญ โดยถือว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

2.2 หลักการของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และการใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ มีความเหมาะสมในการจัดสาระ การเรียนรู้ เวลา และเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน มีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้มีการเทียบ โอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์จากการศึกษาทุกรูปแบบ ส่งเสริมความเสมอภาค และความ เท่าเทียมกันทางการศึกษา มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ สิ่งแวดล้อมเสริมสร้างเอกภาพของชาติ มีความพอดีระหว่างความเป็นไทย และความเป็นสากล

2.3 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น หลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยมุ่งปลูกฝังให้ ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงามในการดำรงชีวิต มุ่งพัฒนา ตนเองและสังคม

2. มีความสามารถในการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การจัดการ การคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผลรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญ ก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ และพึ่งตนเองได้

3. มีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี สามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อม

4. มีความภูมิใจในความเป็นไทย และประวัติความเป็นมาของชาติไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.4 มาตรฐานหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการจัดการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณภาพ และมาตรฐาน ดังนี้

1. ขยัน ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน สามีคคี มีวินัย มีความรับผิดชอบ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

2. ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ

3. เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์

4. ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้วิธีการเรียนรู้ รักการอ่าน มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้

5. มีทักษะในการใช้ภาษาไทยและภาษาสากล

6. มีทักษะในการทำงาน การจัดการ รักการทำงานและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และอาชีพสุจริต

7. มีความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและวิทยาการด้านอื่นๆ

8. มีความคิดเชิงระบบ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดอย่างสร้างสรรค์

9. รักการออกกำลังกาย ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและมีสมรรถภาพทางกาย

10. ดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ป้องกันตนเองจากสารเสพติดและอบายมุข

11. มีลักษณะนิสัยที่ดีต่อการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

12. เห็นคุณค่าในความงามของศิลปะ และธรรมชาติ

13. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อม

14. รักท้องถิ่น ประเทศชาติ และความเป็นไทย

15. มีจิตสำนึก และปฏิบัติตนเองตามวิถีทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเอง และเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. การบูรณาการ

การจัดการศึกษาของไทยแต่โบราณถือเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยครูกำเนียงถึงพื้นฐานทางพฤติกรรมและอุปนิสัยของศิษย์แต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกันเป็นที่ตั้ง รวมทั้งเนื้อหาที่จะให้ดำเนินไปตามวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ (อรทัย มูลคำ และคณะ, 2545 อ้างถึงในนภดล เจนอักษร, 2535) ทั้งนี้ได้มีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับคำว่า “การบูรณาการ” เอาไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้ให้ความหมาย การบูรณาการว่าหมายถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในศาสตร์ต่างๆ มากกว่า 1 วิชารวมเข้าด้วยกัน ภายใต้เรื่องราว โครงการหรือกิจกรรมเดียวกัน เพื่อแก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในทำนองเดียวกัน วิเศษ ชินวงศ์ (2544) ได้ให้ความหมายว่า การบูรณาการ หมายถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนโดยมีการเชื่อมโยงและผสมผสานกระบวนการสอน การสร้างคุณธรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนให้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างสม่ำเสมอ ส่วนสำลี รักสุทธีและคณะ (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายการบูรณาการว่าเป็นการนำเอาสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาจัดรวมกันอย่างประสมกลมกลืน และ พระเทพเวที (2531) กล่าวว่า การบูรณาการ คือ การทำให้หน่วยย่อยๆ ที่สัมพันธ์กันอยู่ เข้ามา ร่วมกันทำหน้าที่อย่างประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวเมื่อนำบูรณาการมารวมกับการศึกษาเป็นการศึกษาแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการศึกษาหรือจัดหลักสูตรและการสอนโดย นำศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันผสมผสานให้เกิดความสมบูรณ์ และทำให้ ผู้เรียนเกิดประสบการณ์และพัฒนาเป็นคนที่มีสมบูรณ์

จะเห็นได้ว่าความหมายของการบูรณาการที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้คือ การบูรณาการ หมายถึง การเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ เข้ามาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ทำให้ผู้เรียนเกิด ประสบการณ์สามารถนำไปแก้ปัญหา แสวงหาความรู้ความเข้าใจ เพื่อพัฒนาเป็นคนที่มีสมบูรณ์ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

3.1 รูปแบบของการบูรณาการ

นักวิชาการหลายท่านได้แบ่งรูปแบบการบูรณาการออกเป็น 2 แบบ เช่น สำลี รักสุทธีและคณะ, ม.ป.ป.) วิเศษ ชินวงศ์ (2544: 29) อรรถัญญา สุชาติโนบล (2545: 23-24) ชีระชัย ปุณณโชติ (2540: 17-18) และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544: 6-11) ดังนี้

การบูรณาการมี 2 ลักษณะ คือ การบูรณาการภายในวิชา และการบูรณาการระหว่างวิชา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **การบูรณาการภายในวิชา** เป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างเนื้อหาในกลุ่มวิชาหรือรายวิชาเดียวกันเข้าด้วยกัน

2. **การบูรณาการระหว่างวิชา** เป็นการบูรณาการที่จัดได้ว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ มีด้วยกัน 4 แบบคือ

2.1 **แบบสอดแทรก (Infusion)** เป็นการสอนที่ครูผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่นเข้าไปในการสอนของตนเป็นการวางแผนการสอนและสอนคนเดียว

2.2 **แบบคู่ขนาน (Parallel Instruction)** เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่สอนต่างวิชากัน ต่างคนต่างสอน แต่มาวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมุ่งสอนหัวข้อ/ความคิดรวบยอด/ปัญหาเดียวกัน (Theme/Concept/Problem) ตัดสินใจร่วมกันว่าจะสอนหัวข้อ ความคิดรวบยอด ปัญหาต่างๆ อย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานที่มอบหมายนักเรียนจะแตกต่างกันไปตามลักษณะวิชา แต่อยู่ภายใต้หัวข้อ ความคิดรวบยอดหรือปัญหาเดียวกัน

2.3 **แบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction)** การสอนแบบนี้คล้ายกับการสอนแบบคู่ขนาน คือ เป็นการสอนที่ครูตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่สอนต่างวิชากัน ใช้หัวข้อ ความคิดรวบยอด ปัญหาเดียวกัน ต่างคนต่างสอนแต่มีการมอบหมายโครงการหรือโครงการ (Project) ร่วมกันซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน ครูทุกคนต้องวางแผนร่วมกัน สร้างโครงการร่วมกันและแบ่งโครงการย่อยให้นักเรียนปฏิบัติแต่ละวิชา

2.4 **แบบข้ามวิชา (Transdisciplinary Instruction)** การสอนรูปแบบนี้ ครูที่สอนวิชาต่างๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะหรือทีม ร่วมกันวางแผน ปรัชญาหรือกัน กำหนดหัวข้อ ความคิดรวบยอด ปัญหาาร่วมกัน แล้วดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน (วิเศษ ชินวงศ์, 2544: 29)

3.2 ความสำคัญของการจัดกระบวนการแบบบูรณาการ

ธีระชัย ปุณณโชติ (2540) กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นในการสอนแบบบูรณาการดังต่อไปนี้

1. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาใดสาขาหนึ่ง โดยเฉพาะต้องใช้ความรู้และทักษะจากหลายๆ สาขาวิชามาร่วมแก้ปัญหา การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่างๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและความสัมพันธ์ของวิชาต่างๆ เหล่านี้กับชีวิตจริง

2. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่างๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

3. การสอนที่สัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลายๆ สาขาวิชาเข้าด้วยกัน มีประโยชน์หลายอย่างที่สำคัญที่สุด คือ ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้

4. การเรียนการสอนแบบบูรณาการมีประโยชน์ในการจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่างๆ ในหลักสูตร

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นมีความสำคัญ และมีความจำเป็น เพราะในสภาพจริงของมนุษย์จำเป็นต้องใช้ศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ มากมายเข้ามาใช้ เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา

3.3 ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้และเขียนแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้และเขียนแผนการสอนการจัดการเรียนรู้ (ลำลี รักสุทธิและคณะ, ม.ป.ป.) มีลักษณะดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ ไม่เป็นทางการ รู้สึกเป็นอิสระ และไม่รู้สึกเครียดกับกรอบเนื้อหาสาระของกลุ่มประสบการณ์/วิชา

2. ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้ประกอบกิจกรรมด้วยความพอใจ เต็มใจ เกิดทั้งความสนุกสนานและประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรม

3. ผู้เรียนมีโอกาสนำประสบการณ์มาใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ และทักษะต่างๆ หลายๆ ด้านในเวลาเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง

4. ผู้เรียนสามารถใช้ผลการเรียนรู้จากกลุ่มประสบการณ์/วิชาต่างๆ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีความหลากหลายทางด้านเนื้อหาวิชา และเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

6. ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีลักษณะเชื่อมโยงอย่างเป็นกระบวนการ ไม่แยกส่วน ไม่ขาดตอน และไม่หยุดชะงัก แต่จะสนองความสนใจผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

3.4 แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (ลำลี รักสุทธิและคณะ, ม.ป.ป.: 29-30)

1. การบูรณาการในกลุ่มสาระ มีจุดเน้นอยู่ภายในกลุ่มสาระเดียวกัน แต่มีความคิดรวบยอดมาตรฐานของกลุ่มสาระต่างๆ ที่สามารถเชื่อมโยงต่อกันได้ มีการกำหนดหัวเรื่องที่จะเชื่อมโยงความคิดรวบยอดต่างๆ มีการวางแผนจัดการกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้เรียนต้องศึกษา ลงมือปฏิบัติ และสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นการบูรณาการความสามารถทุกด้านในเนื้อหาวิชาเดียวกัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2. การบูรณาการระหว่างวิชา เป็นการบูรณาการเนื้อหา/ความคิดรวบยอด/จุดประสงค์ของรายวิชาหนึ่งกับวิชาอื่น โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน (พุทธพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย)

3.5 หลักการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สุมิตร คุณากร (2523) ได้กล่าวถึงหลักการบูรณาการไว้ดังนี้

1. มีการผสมผสานทางด้านความรู้และเนื้อหาวิชา
2. สนองความต้องการในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้
3. จัดกิจกรรมในการเรียนครอบคลุมเนื้อหาได้อย่างกว้างขวาง
4. มีการยืดหยุ่นในเรื่องเวลา ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย
5. เรียนรู้จากประสบการณ์ของนักเรียนและเรียนโดยวิธีการแก้ปัญหา
6. จัดช่วงเวลาให้นักเรียนได้เรียนจากการบรรยายของครูด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการได้นั้น จะต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดสำคัญดังนี้

1. ครูมีความเชื่อมั่นและเข้าใจตรงกันเรื่องการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
2. ครูได้คิดวางแผนการเรียนรู้และประเมินผลร่วมกัน
3. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้
4. เน้นการเรียนรู้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงกิจกรรมมากกว่าการเรียนรู้ที่เกิดจากเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่ง

3.6 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สำหรับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) พอดีสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดเรื่อง ควรเป็นเรื่องที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ นำไปใช้หรือเชื่อมโยง การนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ มีความหมาย สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ในหลายวิชา
2. การกำหนดเรื่องย่อย เป็นการกำหนดเรื่องย่อยๆ สำหรับการเรียนรู้ให้สนองจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

2.1 กำหนดโดยอิงวิชาแล้วแตกฝังความคิดจากวิชาที่กำหนด

2.2 กำหนดโดยใช้ความสัมพันธ์และความเกี่ยวข้องของวิชา

3. สร้างหน่วยการเรียนรู้ ควรประกอบด้วยเรื่องย่อย ประมาณ 5-8 บทเรียน เนื้อหาในเรื่องควรคำนึงถึง

- ผู้เรียนมีความรู้อะไรอยู่แล้วในเรื่องที่จะเรียน

- ผู้เรียนอยากรู้อะไรในเรื่องนี้
- ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร

4. จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้รู้เป้าหมายในการเรียนการสอน หลังจากจบบทเรียนแล้วผู้เรียนจะมีความรู้ ความสามารถด้านใด และมีกระบวนการเรียนรู้อย่างไร

- พุทธพิสัย
- ทักษะพิสัย
- จิตพิสัย

5. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรเลือกกิจกรรมที่สนองต่อความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน และเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความต้องการของหลักสูตร

6. การประเมิน ประเมินตามสภาพจริง โดยการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนในการเรียนรู้การทำงานร่วมกันกับผู้อื่น การร่วมแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบ การยอมรับจากเพื่อน อาจใช้การประเมินผลโดยเพิ่มพัฒนางาน เพื่อบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียนในการร่วมกิจกรรม โดยแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้า ด้านความรู้ ความเข้าใจ เนื้อหาวิชา ความชำนาญในด้านการฝึกปฏิบัติ และคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน

การเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของวิชาต่างๆ ที่เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย เกิดองค์รวมของการเรียนรู้ การเรียนรู้วิชาหนึ่งจะเอื้อหรือมีประโยชน์ในการเรียนวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องได้ดียิ่งขึ้น มีจุดเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ โดยใช้ทักษะความคิดวิเคราะห์ สามารถนำวิธีการทักษะต่างๆ มาผสมผสานร่วมกัน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทักษะการทำงานร่วมกัน การรับรู้ด้วยตนเอง การสร้างค่านิยมพื้นฐาน และการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ และสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน การเรียนมีบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ เป็นธรรมชาติ ไม่รู้สึกเคร่งเครียดกับกรอบของกลุ่มประสบการณ์นักเรียนมีความรู้ในการเรียน มีโอกาสประยุกต์ใช้ความคิด ประสบการณ์และความสามารถทักษะต่างๆ หลายด้านในเวลาเดียวกัน

4. หลักสูตรท้องถิ่น

อุดม เชนกวิวงศ์ (2545: 6) ได้ให้ความหมายของคำว่า “หลักสูตรท้องถิ่น” หมายถึง หลักสูตรที่ท้องถิ่นสร้างขึ้นมาเพื่อจัดการเรียนการสอนมุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่น เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตามรูปแบบของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 โดยให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์
 ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอัน
 พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จากประกาศใน
 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 ตามมาตรา 27 วรรค 1 กรมวิชาการซึ่งเป็นหน่วยงานที่
 รับผิดชอบเรื่องหลักสูตรของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขึ้น ซึ่งจัดเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาชั้น
 พื้นฐานสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมายโดยมีการดำเนินงาน 2 ระดับ คือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น ใน
 ส่วนระดับชาตินั้นส่วนกลางเป็นผู้กำหนดแนวคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย มาตรฐานหลักสูตร
 การศึกษาชั้นพื้นฐาน มาตรฐานกลุ่มวิชา มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น และมาตรฐานกิจกรรมพัฒนา
 ผู้เรียน ส่วนในระดับท้องถิ่น สถานศึกษาหรือเขตพื้นที่การศึกษา เป็นผู้จัดทำสาระของหลักสูตร
 ตามวรรค 2 โดยนำรายละเอียดที่กำหนดจากส่วนกลางไปพิจารณาจัดทำเป็นสาระของหลักสูตร
 สถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการ ด้วยการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้รายปีหรือ
 รายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาครายวิชารายปีหรือรายภาค หน่วยการเรียนรู้ แผนการ
 เรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ในการวิจัยนี้
 หมายความว่าเฉพาะถึงหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชน ซึ่งเกิดจากการสร้างร่วมกันระหว่างชุมชน
 และโรงเรียนในงานวิจัยของสนทนา เมืองสุข (2546)

4.1 หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชน

หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชน ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ได้
 ดำเนินการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปี 2545 โดยจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้ อยู่ในหน่วยการเรียนรู้
 ที่ 2 เรื่องป่าของชุมชนวิชาตะโหมดศึกษา จัดอยู่ในสาระเพิ่มเติมของกลุ่มสาระสังคม ศาสนา และ
 วัฒนธรรมซึ่งเป็นวิชาเลือกเพิ่มเติมนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจ โดยเรื่องป่าของ
 ชุมชนนี้ใช้เวลาเรียนในห้องเรียน 15 ชั่วโมง ใช้แนวทางการสร้างหลักสูตรตามรูปแบบของการ
 สร้างหลักสูตรการศึกษาชั้นพื้นฐานของสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนการสร้างคือ (สนทนา เมืองสุข,
 2546)

1. ศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ ชุมชน โรงเรียน และป่าของชุมชน
2. ขั้นตอนการค้นหาและคัดเลือกบุคคลเข้าร่วมในการสร้างหลักสูตร
 - การกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก
 - กำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและจำนวนตัวแทนที่เข้าร่วม
 - สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อคัดเลือกบุคคลที่เป็นตัวแทนดังกล่าว
3. ขั้นตอนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นมี 8 ขั้นตอน
 - การค้นหาประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่ต้องการนำมาสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

- การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เรื่องป่าของชุมชน
- การกำหนดหัวข้อและเนื้อหาย่อย
- การกำหนดแผนการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้สอนนักเรียน
- การพิจารณาปรับปรุงแผนการเรียนรู้และการตกลงร่วมกันในการทดลองใช้

หลักสูตร

- การวางแผนการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปทดลองจัดการเรียนการสอนในระบบ

โรงเรียน

- การติดตามและประเมินผลเพื่อร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้

หลักสูตร

- การสรุปกระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

โดยหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชน มีทั้งหมด 7 บทดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชน

บทที่และหัวเรื่องย่อย	จุดประสงค์	ขอบเขตเนื้อหา
บทที่ 1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับป่าในประเทศไทย 1.1 ความหมาย และชนิดของป่าในประเทศไทย	เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่า ชนิดและประเภทของป่าในประเทศไทย และเห็นความสัมพันธ์ ความสำคัญของป่าต่อมนุษย์และสัตว์	ความหมายของป่า ชนิด และ ประเภทของป่าไม้ในประเทศไทย ปัจจัยที่ก่อให้เกิดป่าไม้ชนิดต่างๆ ความสำคัญของป่า
1.2 องค์ประกอบของป่าทั้งพืช สัตว์ ดิน และน้ำ	1. เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของป่า 2. เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของชุมชนกับป่าที่มีทั้งพืช สัตว์ ดิน และน้ำ 3. เพื่อให้เห็นคุณค่าของป่า ทั้งพืช สัตว์ ดิน และน้ำ 4. เพื่อสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับป่าทั้งพืช สัตว์ ดิน และน้ำ	1. ความสัมพันธ์ของพืช สัตว์ ดิน และน้ำ 2. พันธุ์พืช-สัตว์ คุณค่าของป่า (พืช สัตว์ ดิน และน้ำ) 3. การพึ่งพาระหว่างชุมชนกับองค์ประกอบของป่า 4. ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้แล้วเราจะรู้สึกอย่างไร

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทที่และหัวเรื่องย่อย	จุดประสงค์	ขอบเขตเนื้อหา
บทที่ 2 ลักษณะความเกื้อกูลของชุมชนกับป่าของชุมชน 2.1 ลักษณะทางกายภาพและประวัติความเป็นมาของป่าของชุมชน	1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะ โดยทั่วไปที่เป็นป่าของชุมชนตะโหมด 2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจประวัติความเป็นมา ตลอดจนการใช้ประโยชน์	1. ลักษณะทางกายภาพของป่าของชุมชนตะโหมด 2. ประวัติความเป็นมาของป่าของชุมชน ตลอดจนการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์
2.2 ความเกื้อกูลของชุมชนกับป่า	1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเกื้อกูลกันของพืชและสัตว์กับชุมชน 2. เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความเกื้อกูลกันของพืชและสัตว์	1. พืชที่เกื้อกูลกับชุมชน ในแง่ของพืชที่เป็นอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอย 2. ความเกื้อกูลกันของทั้งพืชและสัตว์ (ในรูปแบบของการพึ่งพากัน)
2.3 สภาพการดำรงชีวิตของทั้งพืชและสัตว์	1. เพื่อให้เข้าใจวงจรชีวิตของพืชและสัตว์ 2. เพื่อให้รู้จักชนิดของพืชและสัตว์	1. เรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ เช่น แหล่งที่อยู่ ฤดูกาลขยายพันธุ์ 2. อาหารของสัตว์ตลอดฤดูกาล 3. พืชอาหารในป่า 4. เรียนรู้เกี่ยวกับป่าไม้หรือพืชที่ชุมชนใช้อยู่เป็นประจำ เช่น พืชที่ใช้เป็นอาหารหรือไม้ที่ใช้สอย
2.4 อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ของคนในการอยู่ร่วมกับป่าและเครื่องมือในการทำลายป่า	1. เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการอยู่ร่วมกับป่าในอดีต 2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำอุปกรณ์บางอย่างได้	1. อุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้อยู่ร่วมกับป่า 2. ทดลองทำอุปกรณ์ (เครื่องมือ) บางอย่างที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
2.5 วิธีการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน : การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์และถ่ายทอด	1. เพื่อให้ผู้เรียนรู้ภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้ 2. เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักวิถีชีวิตของคนรุ่นก่อนที่ใช้ชีวิตอยู่กับป่า	1. อุปกรณ์ที่ใช้ผลิตปัจจัย 4 2. การทำเครื่องจักสานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 3. การนำสมุนไพรมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทที่และหัวเรื่องย่อย	จุดประสงค์	ขอบเขตเนื้อหา
บทที่ 3 ผลดีและผลเสียของป่า 3.1 ผลดีของป่า	เพื่อให้รู้ความเชื่อมโยงของภูมิอากาศกับฤดูกาล และความสมดุลของป่าไม้และสัตว์ป่า	1. ให้เห็นถึงความแตกต่างของการมีป่ากับการไม่มีป่า 2. ให้เห็นว่าถ้าป่าดี มีสัตว์ ถ้าป่าไม่ดี สัตว์ไม่มี
3.2 การใช้ประโยชน์จากป่า	1. เพื่อให้รู้และเข้าใจการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน 2. เพื่อให้รู้ปริมาณการบริโภคปัจจัยสี่	1. การใช้ประโยชน์จากป่า หรือการดำรงชีวิตของคนในอดีตที่ก่อให้เกิดความเสียหาย 2. ชนิดของพืชและสัตว์ที่ควรอนุรักษ์ไว้และที่สูญพันธุ์แล้ว 3. การเกิดและการเสื่อมของป่า 4. ให้รู้จักรักษาต้นน้ำลำธาร 5. รู้จักแหล่งท่องเที่ยว
3.3 ผลเสียของป่า	เพื่อให้เข้าใจถึงผลเสียของป่า	ความคิดเชื่อมโยงหลากหลายแง่มุมในการมองป่าไม้
3.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของผลดี และผลเสียของป่า	1. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างทั้งผลดีและผลเสียของป่าไม้ 2. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงผลดีและผลเสียของป่าไม้	เหตุผลในการวิเคราะห์ผลดีและผลเสียของป่าไม้
บทที่ 4 สมุนไพรในป่าของชุมชน 4.1 ความหมายและประโยชน์ของสมุนไพร	เพื่อให้รู้ความหมาย ประเภท ที่อยู่ และประโยชน์ของสมุนไพร	1. ความหมาย - ประเภทและที่อยู่ของสมุนไพร 2. ประโยชน์ของสมุนไพร
4.2 ชนิดและสรรพคุณของสมุนไพรแต่ละชนิด	เพื่อแยกประเภทให้รู้ถึงชื่อพื้นบ้าน หรือ ชื่อ ห้าง ถิ่น ชื่อ วงศ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ แหล่งที่พบ สภาพพื้นที่ และสรรพคุณได้	ให้รู้จักชื่อ ประเภท สรรพคุณ ประโยชน์และโทษของสมุนไพร
4.3 วิธีการอนุรักษ์ และการใช้สมุนไพรอย่างถูกวิธี	เพื่อให้สามารถบอกวิธีการใช้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้และเป็นการอนุรักษ์สมุนไพรได้	ให้เด็กฯ สามารถสัมผัสของจริง เพื่อการเรียนรู้วิธีการใช้สมุนไพรอย่างถูกต้อง วิธีการอนุรักษ์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทที่และหัวเรื่องย่อย	จุดประสงค์	ขอบเขตเนื้อหา
บทที่ 5 การจัดสรรป่าให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน 5.1 วิธีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากป่าโดยทั่วไปของพื้นที่ในประเทศไทย	เพื่อให้รู้วิธีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากป่าโดยทั่วไปของพื้นที่ในประเทศไทย	วิธีการต่างๆ จัดสรรการใช้ประโยชน์จากป่าโดยทั่วไปของพื้นที่ในประเทศไทย
5.2 วิธีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากป่าของพื้นที่ ต. ตะโหนด	เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่า	1. ให้รู้ถึงขอบเขตของป่า เช่น ป่าอนุรักษ์ ป่าสงวนแห่งชาติ 2. วิธีการดำเนินการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากป่าของพื้นที่ในต. ตะโหนด
5.3 การรวมกลุ่มในการจัดสรรป่าใน ต. ตะโหนด	เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และทราบแนวทางการอนุรักษ์ป่าของแต่ละกลุ่ม	1. กลุ่มที่มีอยู่ในชุมชนที่ช่วยอนุรักษ์ป่า เช่น กลุ่มสถานวัด ตะโหนด กลุ่มป่าชุมชนหัวช้าง กลุ่มลำเนาไพร เป็นต้น 2. ความเป็นมา การดำเนินงาน ระเบียบกฎเกณฑ์ กิจกรรมและประโยชน์ที่ได้รับของแต่ละกลุ่ม
บทที่ 6 ความเสื่อมโทรมของป่าทั้งจากการกระทำโดยธรรมชาติและมนุษย์ 6.1 สาเหตุและผลกระทบจากการทำลายป่า	เพื่อให้เด็กทราบถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม โดยการกระทำของมนุษย์ และธรรมชาติ	1. ความไม่สมดุลของธรรมชาติ เช่น สาเหตุของการเกิดน้ำท่วม สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยแล้ง และสาเหตุที่ทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น (น้ำในแหล่งน้ำมีอุณหภูมิสูงขึ้นด้วย) 2. ผลจากความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มองการณ์ไกล ขาดวิสัยทัศน์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ที่ผิดวิธี เป็นต้น

ตารางที่ 1 (ต่อ)

บทที่และหัวเรื่องย่อย	จุดประสงค์	ขอบเขตเนื้อหา
6.2 ผลต่อเนื้อที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของป่า	1. เพื่อให้เรียนรู้ถึงความสมดุลของธรรมชาติ 2. เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ 3. เพื่อให้เห็นคุณค่าของการปลูกป่า 4. เพื่อให้รู้โทษของการขาดปัจจัย 4	1. ผลต่อเนื้อของการเกิดภัยธรรมชาติ (อุทกภัย) การพังทลายของดินเนื่องจากไม่มีรากไม้ยึดเหนี่ยว 2. การหายไปของสัตว์หรือพืชที่เก็บเกี่ยวจากป่า เนื่องมาจากการทำลายป่า 3. ผลกระทบต่อพืชชั้นล่าง ทำให้เกิดความเสียหาย 4. การไม่สามารถเพาะปลูกได้
บทที่ 7 การอนุรักษ์ป่า 7.1 ความหมายและประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่า	เพื่อให้รู้ความหมายและประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่าไม้	1. ความหมายของการอนุรักษ์ป่าไม้ 2. ประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่าไม้
7.2 วิธีการอนุรักษ์ป่า	เพื่อไม่ให้มีการทำลายป่า ให้รู้ถึงประโยชน์และคุณค่าของป่า	ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ทั้งพืชและสัตว์ เช่น การจัดอบรมให้เกิดการเรียนรู้ถึงการอนุรักษ์ป่าไม้

5. การเรียนรู้

สำหรับความหมายของการเรียนรู้ นั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลายประการ เช่น ทิสนา แคมมณีและคณะ (2544) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการทางสติปัญญาและกระบวนการทางจิตใจของบุคคลในการรับรู้สิ่งเร้าต่างๆ และพยายามสร้างความหมายของสิ่งเร้าหรือประสบการณ์ที่ตนได้รับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์นั้น โดยอาศัยกระบวนการทางสังคมเข้ามาช่วย ส่วนไพบูลย์ เทวรักษ์ (2540: 10) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเนื่องมาจากประสบการณ์ การฝึกหัด และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีลักษณะค่อนข้างมั่นคงถาวร และจากแนวคิดของกูด (Good, อ้างถึงในวรรณิ ลิ้มอักษร, 2540: 49-51) ที่ได้

กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการตอบสนองหรือการแสดงออกของพฤติกรรมแต่เพียงบางส่วนหรือทั้งหมดอันเป็นผลมาจากประสบการณ์

ดังนั้นจึงอาจสรุปความหมายของการเรียนรู้ได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมา

5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ คือ

1. ความสำคัญของการเรียนการสอน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
3. ความศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
4. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดี โดยการสัมผัสและสัมพันธ์
5. สาระที่สมดุลเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และ

ความดี

จากแนวความคิดพื้นฐานดังกล่าว สามารถรวบรวมเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ได้ 5 ทฤษฎี (อุดม คำขาด, 2545: 11)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข มีแนวทางของกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนมีความสุขจากการเรียนดังนี้

1.1 เริ่มเรียนจากบทเรียนที่ง่ายไปยาก โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะ และความสามารถในการรับรู้ของเด็กแต่ละวัย เนื้อหาวิชามีความต่อเนื่องและขยายไปสู่ความรู้แขนงอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อชีวิตและโลก

1.2 วิธีการเรียนสนุก ไม่น่าเบื่อและตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของนักเรียน การนำเสนอเป็นไปตามธรรมชาติ เนื้อหาที่เรียนไม่มากเกินไปจนนักเรียนเกิดความล้า และไม่น้อยเกินไปจนนักเรียนหมดความสนใจ

1.3 ส่งเสริมการคิด ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิดของนักเรียน รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีระบบ จากการประมวลข้อมูลและเหตุผลต่างๆ

1.4 การเรียนรู้สัมพันธ์และสอดคล้องกับธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัสความงามและความเป็นไปของสรรพสิ่งรอบตัว บทเรียนไม่จำกัดสถานที่หรือเวลา ทุกคนมีสิทธิ์เรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

1.5 มีกิจกรรมหลากหลาย สนุก ชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ให้กำลังใจเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์

1.6 สื่อที่ใช้ประกอบการเรียน เข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จริงและปฏิบัติได้

1.7 การประเมินผล เปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินผลตนเอง มุ่งเน้นพัฒนาการในภาพรวมของเด็กมากกว่าผลการทดสอบทางวิชาการ

2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้แสดงออกถึงความสามารถของตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้นั้น ครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของระบบการสอนให้สอดคล้องกันทั้งระบบเพื่อให้ผู้เรียนมีจิตใจเข้าร่วมในการเรียนรู้ 4 ประการ คือ

2.1 วิธีการสอนแบบ 5 ดาว ได้แก่ การเรียนเป็นกลุ่ม การใช้คำถามเป็นสื่อให้เด็กคิด การให้เด็กทำกิจกรรมและสร้างผลงาน การช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ โดยเสริมด้วยสื่อทางสายตา และการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

2.2 การสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น ปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เด็กเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จัดบริเวณโรงเรียนให้เป็นแหล่งความรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียน จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลายนอกเหนือไปจากห้องเรียนและห้องสมุด โดยมีครูให้ความช่วยเหลือ ให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อช่วยสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมที่บ้าน รวมทั้งร่วมมือกับผู้ปกครองดูแลสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกบ้านและนอกโรงเรียน

2.3 การแนะแนวและจิตวิทยา โดยประสานงานระหว่างครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครูแนะแนว นักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ในการแนะแนว โดยการทำงานเป็นทีมพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก และให้ความรู้แก่ผู้ปกครองและครูเกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพของเด็กด้วยวิธีที่ถูกต้องเหมาะสม

2.4 การประเมินผล โดยใช้ 5 กระบวนการ ได้แก่ การทดสอบความรู้หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประเมินจากแฟ้มสะสมผลงานของเด็ก การประเมินจากการติดตามกระบวนการทำงานของเด็ก การประเมินจากพัฒนาการลักษณะนิสัยของเด็ก และการประเมินจากข้อสอบมาตรฐานเพื่อวัดความสามารถด้านต่างๆ ของเด็ก

3. การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด การคิดมีองค์ประกอบ 6 ด้านคือ คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด ทักษะการคิด ลักษณะการคิด กระบวนการคิด การควบคุมและการประเมินการคิดของตนเอง และข้อมูลที่ใช้ในการคิด โดยมีแนวทางในการพัฒนากระบวนการคิด ดังนี้

3.1 ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปหรือบทเรียนหรือกิจกรรมสำเร็จรูปเพื่อพัฒนากระบวนการคิดโดยตรง

3.2 ใช้รูปแบบหรือกระบวนการสอนที่เน้นกระบวนการคิด

3.3 พยายามส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิด ในกิจกรรมกระบวนการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาต่างๆ

4. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยหลักการ 3 ส่วนคือ

4.1 ความเหมือน ได้แก่ การเลียนแบบจากมนุษย์และธรรมชาติ การได้เห็นได้ฟัง และได้ทำซ้ำจนเกิดความแม่นยำ เช่น การเลียนเสียงดนตรี การสร้างงานศิลปะตามแบบ

4.2 ความแตกต่าง เป็นความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงจากความจำเจ ต้องการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ และเพื่อความแตกต่าง

4.3 ความเป็นฉัน เป็นการค้นพบตัวเองมีเอกลักษณ์เฉพาะตน ความสมบูรณ์ลงตัวของศิลปะและดนตรี สามารถวาดความเป็นฉันซึ่งหมายถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน

5. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย คือ การสร้างความสมดุลระหว่างความมุ่งมั่นทางวัตถุ ความเจริญงอกงามทางด้านจิตใจ ความอาทรต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการสร้างลักษณะนิสัยเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยและคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การฝึกสมาธิ การเรียนรู้ด้วยการเล่นและกิจกรรมสนุกๆ ที่แฝงสาระทางคุณธรรม การเรียนรู้จากชีวิตจริงด้วยกิจกรรมชุมชน การแนะแนวโดยครูทุกคนไม่ใช่ปล่อยให้เป็นที่หน้าของครูแนะแนว และการประเมินผลอย่างต่อเนื่องโดยการเอาใจใส่พัฒนาการของเด็กเป็นรายบุคคล

ทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 5 ทฤษฎีพยายามเปลี่ยนการเรียนแบบท่องจำ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียน โดยการปฏิบัติผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจได้ดีกว่าการเรียนแบบท่องจำ และเกิดการพัฒนาการในทุกๆ ด้าน อันจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคนไทย อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการเรียนการสอนครูจะต้องลดการสอนลง ให้เวลาผู้เรียนได้มีกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด

5.2 รูปแบบการเรียนรู้

นักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันตามธรรมชาติในทุกด้าน เมื่ออยู่รวมกันในห้องเรียนความแตกต่างทั้งหลายจะเห็นได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

นักเรียนจะมีรูปแบบในการเรียนรู้ของตนที่ไม่เหมือนกัน Keefe (1988) อ้างถึงในสิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2546) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึงการผสมผสานของบุคลิกลักษณะ ความรู้ จิตพิสัย และองค์ประกอบทางจิตวิทยาสังคม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ของตัวบ่งชี้ว่านักเรียนรับรู้มีปฏิสัมพันธ์และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้อย่างไร

Bechtol และ Sorenson (1993, อ้างถึงในสิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2546) ได้แบ่งประเภทของผู้เรียนตามรูปแบบการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ผู้เรียนที่ชอบการเรียนรู้โดยการฟัง ผู้เรียนประเภทนี้จะชอบใช้เสียงและหูเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียน ผู้เรียนไม่เพียงแต่ต้องการฟังเพื่อจำ แต่เขายังต้องการอภิปรายในสิ่งที่เขาได้เรียนร่วมกับผู้อื่นด้วย ชอบแสดงออกด้วยคำพูดในสิ่งที่เขาได้ฟังมา
2. ผู้เรียนที่ชอบเรียนรู้โดยการมอง ผู้เรียนต้องการมองในสิ่งที่เขียนได้ดีเท่ากับการมองภาพและตาราง เพื่อช่วยให้เขาเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้ดีขึ้น
3. ผู้เรียนที่ชอบการเคลื่อนไหว หรือสัมผัส ผู้เรียนชอบที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติกิจกรรมทางร่างกาย ชอบทำผลงาน แสดงบทบาท และจับต้องวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ชอบการเลียนแบบ และการทดลอง

รูปแบบการเรียนรู้ของบุคคลจะเห็นได้ว่ามีลักษณะและบทบาทที่แตกต่างกันไป และมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนตามหลักสูตรบูรณาการเพราะในแต่ละหัวข้อเรื่องที่ศึกษาจะมีเนื้อหาสาระหรือการทำกิจกรรมที่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาหลายด้านในเวลาเดียวกัน และสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลาตามสภาพจริง ดังนั้นครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงรูปแบบการเรียนรู้แบบต่างๆ ของนักเรียน จะทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน สนใจในกิจกรรมที่ครูกำหนดให้ปฏิบัติ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูต้องคำนึงถึงรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน แล้วจัดกิจกรรมให้สอดคล้อง เพื่อที่นักเรียนจะได้ปฏิบัติและประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

5.3 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดผลการเรียนรู้เป็นวิธีการในการดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลว่าผู้เรียนมีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่ ซึ่งอาจจะออกมาเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ที่แทนจำนวนหรือปริมาณของคุณลักษณะครอบคลุมด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านทักษะปฏิบัติ ความรู้สีก ทักษะกระบวนการต่างๆ คือ กระบวนการทางสติปัญญาและทางสังคม (ทีศนา แจมมณี และคณะ, 2544: 35-47)

นอกจากนี้ วราลักษณ์ ไชยทัฬห (2544: 202-204, อ้างถึงในทิสนา เขมมณี และคณะ, 2544: 35-47) ยังอธิบายไว้ว่าการประเมินผล คือ กระบวนการวัดว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ตามตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ การจัดกระบวนการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการวิเคราะห์จากประสบการณ์และการได้เห็นจริง ซึ่งสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ ประยุกต์ใช้และนำไปถ่ายทอดขยายผลต่อไป

2. ด้านทัศนคติ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มุ่งนำความเข้าใจไปสู่การเรียนรู้ที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คือ พฤติกรรม ปฏิกริยา การแสดงออก และแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องนั้นๆ

3. ด้านทักษะ เพื่อเพิ่มทักษะในการนำไปปฏิบัติ มีความสามารถในการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ มีการสร้างสรรค์ สามารถนำไปปรับใช้ประยุกต์ และคิดค้นใหม่ได้อย่างสอดคล้องกับงานที่ทำ

5.4 ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน

ทิสนา เขมมณี และคณะ (2544: 35-47) อธิบายปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านผู้บริหาร ผู้บริหารต้องเห็นความสำคัญของการพัฒนางานวิชาการ มีความจริงใจ และตั้งใจในการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนมีประสบการณ์กว้าง และสามารถแสวงหาปัจจัยสนับสนุนเพื่อทำให้การพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

2. องค์ประกอบด้านยุทธวิธีในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้แก่

2.1 การส่งเสริมการเรียนรู้ของครูในเรื่องต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.2 การส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยผู้บริหารกระจายอำนาจให้ครูได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

2.3 การมีแนวหลักการเป็นจุดร่วมในการพัฒนา

2.4 การนิเทศภายในแบบกัลยาณมิตร

3. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ เช่น การบริหารจัดการด้านสภาพแวดล้อม สถานที่ และสื่อต่างๆ

4. องค์ประกอบด้านครู คุณสมบัติของครู การพัฒนาตนเองด้านการเตรียมการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
5. องค์ประกอบด้านนักเรียน เนื่องจากโดยธรรมชาติของนักเรียนมีความใฝ่รู้อยู่แล้วหากมีสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยก็จะสามารถเพิ่มการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น
6. องค์ประกอบด้านผู้ปกครองและชุมชน หากโรงเรียนสามารถดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาได้มากก็จะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูงด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่มีความพร้อมและมีศักยภาพสูง เช่น ความเข้าใจ ความพร้อมใจ และความเต็มใจให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ย่อมมีความสามารถในการช่วยเหลือโรงเรียนได้มาก

6. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ได้ระบุไว้ว่า การจัดการเรียน การศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียน สำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็ม ตามศักยภาพ ฉะนั้นในการจัดการศึกษาคควรระลึกเสมอว่าคนทุกคนเป็นผู้ที่มีสติปัญญาพร้อมที่จะ เรียนรู้ถ้าครูจัดเตรียมกิจกรรมให้และพัฒนาได้อย่างอิสระ ให้โอกาสแก่ผู้เรียนได้ศึกษาได้พบ ความรู้ได้ด้วยตัวเอง มีส่วนร่วมในการสร้างผลผลิตที่มีความหมายที่ดีและที่ตนสนใจ ผู้จัดการศึกษา ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน การวางแผนออกแบบกิจกรรมการจัดการ เรียนรู้ที่เป็นระบบและที่สำคัญที่สุดคือเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2543) ได้เสนอกลยุทธ์ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญไว้ดังนี้

1. ครูจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การสอน ต้องตอบสนองวิธีการการทำงานของสมองที่แตกต่างกัน และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ เรียนรู้ของตนเอง กำหนดทิศทางการเรียนรู้และเสนอสิ่งที่อยากเรียนรู้
2. ครูสอนโดยใช้การสอนแบบบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันและจัดการ สอนที่เน้นการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิดระดับสูง เช่น การคิดอย่างวิเคราะห์โดยใช้เหตุผลในการ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
3. ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมทั้งกับสังคมหรือชุมชน และสังคมหรือชุมชนควรมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา

4. การพัฒนาหลักสูตร การวางแผนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนควรสอดคล้องกัน

5. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรจัดทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

7. การมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545: 1) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมที่เป็นตัวแทนของชุมชนและโรงเรียน ได้มีสิทธิระดมความคิดเห็นในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการหรือความมุ่งหวังในการพัฒนาการศึกษา นำไปสู่การดำเนินกิจกรรม การจัดการศึกษาตามความเหมาะสม ความต้องการและบทบาทหน้าที่ของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการดำเนินการในกระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นแบบบูรณาการ

7.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาของไทยในอดีตเป็นภาระหน้าที่ของครอบครัวและชุมชน ได้แก่ พ่อแม่ ญาติ และสำนักต่างๆ ในชุมชน ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่บุตรหลานทั้งด้านวิชาการและอาชีพ การศึกษาในอดีตจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ต่อมาได้มีการนำการจัดการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามา โรงเรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาให้กับชุมชนแทนวัด รัฐก็เข้ามารับผิดชอบในการจัดการศึกษาและจัดหลักสูตร การจัดการศึกษาในแนวนี้จึงเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนแปลกแยกจากวิถีชีวิตของชุมชน และไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชน (อุทัย คุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2540) ดังนั้นเพื่อการเรียนรู้ที่ดีของนักเรียนจึงควรให้ทุกส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เก่ง ดี และมีสุข

7.2 การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

ชุมชนกับโรงเรียนถือว่ามีความใกล้ชิดกันมากที่สุด โรงเรียนเป็นสถานที่ที่พัฒนาความรู้ ทักษะ และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในทุกๆ ด้านของนักเรียน (มูลนิธิเด็ก, 2545: 1) จึงมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ที่เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงหมายถึง การเข้ามามีสิทธิ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการหรือความมุ่งหวังในการพัฒนาการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 1)

แนวคิดใหม่ในการจัดการศึกษา คือ การให้ชุมชนและท้องถิ่นและทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากทำให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ ความมั่นใจ และความนิยมให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชนได้เข้ามาช่วยเหลือเกื้อกูลกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ทั้งด้านการเงิน วัสดุ แรงงาน และกำลังใจ ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจใน ความสำคัญของการศึกษา และถือเป็นหน้าที่ของประชาชนและชุมชนที่จะต้องให้ความสนใจ และมีส่วนร่วมดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน (ภิญโญ สาธร, 2526: 315)

อภิญา เวชชัย (2544) ได้พูดถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ และผู้ปกครองในการ พัฒนาการศึกษที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน หรือเป็นแบบ “เพื่อน” ผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคมากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการ หรือเป็นความร่วมมือที่ฝ่ายผู้ปกครอง ชุมชน เป็นฝ่ายให้และโรงเรียนเป็นฝ่ายรับถ่ายเดียว เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

2. แนวคิดการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสม โดยอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของ ตัวเอง ยอมรับความแตกต่างของบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นแบบ ทางการ และควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ซึ่ง จำเป็นต้องมีการฝึกทักษะในการสื่อสาร การยอมรับความเห็นต่าง การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้าง สัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3. การสื่อสารข้อมูลข่าวสารสองทางทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูล ข่าวสารต้องเป็นข้อมูลจริง โปร่งใส มีการใช้การสื่อสารหลายๆ รูปแบบ มีความจริงใจ ใช้ภาพที่ง่าย ไม่เป็นทางการและมีการสื่อสารที่สม่ำเสมอ

การเข้ามามีส่วนร่วมอาจมาจากความสนใจเป็นรายบุคคล การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความ สัมพันธ์ส่วนตัว การเข้าร่วมในฐานะกรรมการหรือเข้าร่วมให้คำปรึกษา ช่วยเหลือด้านวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมเพื่อพิทักษ์สิทธิ หรือการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนการ ตรวจสอบในการบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

7.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม

ส่วนคณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ (2543) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมตามแนวคิดใหม่ไว้ดังนี้

1. จะต้องมีความต่อเนื่อง ผสมผสานและทำไปพร้อมกันทั้งระบบ

2. มีความเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลงไปช้า ๆ ตามธรรมชาติ แต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
3. เป็นกระบวนการสร้างสรรค์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ทางทักษะการปฏิบัติ
4. ต้องการการยอมรับอย่างเปิดเผยจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง
5. มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียและความต้องการที่เหมือนกัน นอกจากนี้การทำกิจกรรมจะต้องอยู่ภายใต้แนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เสมอภาคและเท่าเทียม โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันและหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาวิธีการที่จะนำไปสู่แนวทางข้างต้นได้ สิ่งสำคัญคือจะต้องมีการสื่อสารแบบสองทาง มิใช่ฝ่ายหนึ่งคิดอีกฝ่ายหนึ่งรับไปปฏิบัติ

7.4 บุคคลที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน

บุคคลที่เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ควรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องจากส่วนต่างๆ ได้แก่ หน่วยงานส่วนกลาง สื่อมวลชน สถาบันผลิตครู ครูผู้สอน ชุมชน พ่อแม่ - ผู้ปกครอง และผู้เรียน คณะบุคคลหน่วยงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์กรทางศาสนา ที่มีหน้าที่ในการสนับสนุน ส่งเสริม และร่วมมือจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 1-3) ดังนั้นการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่างๆ สามารถประสบความสำเร็จได้ หากทุกฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับ ซึ่งการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชนนั้นทำให้แต่ละฝ่ายได้รับผลตอบแทนที่แตกต่างกันออกไป (กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2543: 57-61 อ้างถึงในสนทนายาเมืองสุข, 2546: 22) ได้แก่

1. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ ตามความถนัด ความสนใจและความสามารถของตนเอง ได้เรียนรู้แสวงหาความรู้ มีความสุขในการเรียนรู้และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. ครูมีความรู้ ความเข้าใจ มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญช่วยให้ผู้เรียนมีความสุข ผู้สอนก็มีความสุขและเรียนให้พัฒนาเป็นครูอาชีพ
3. พ่อแม่รู้และเข้าใจความถนัด ความสนใจ ความสามารถและศักยภาพในการศึกษาเรียนรู้ของลูก มีความเข้าใจบทบาทของตนในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของลูกตลอดจนมีความสุขที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่สร้างการเรียนรู้ให้ลูก
4. ผู้บริหารสถานศึกษา ได้พัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน และได้ใช้กระบวนการบริหารที่มีนักเรียน ครู พ่อแม่ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย
5. ชุมชน สังคมส่วนรวม และประเทศชาติได้พลเมืองที่มีคุณภาพ ศักยภาพ และมีสำนึกรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ

7.5 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

หากพิจารณาขั้นตอนของการมีส่วนร่วม อาจแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2543) ได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วย การรับรู้ การเข้าถึงเกี่ยวกับการวางแผน และร่วมวางแผนปฏิบัติ
2. การปฏิบัติการ/การดำเนินการ ประกอบด้วย การเกี่ยวข้องกับการดำเนินการต่างๆและการตัดสินใจ
3. การจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ของการจัดกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น
4. การติดตามประเมินผล การพยายามที่จะประเมินประสิทธิผลของกิจกรรมต่างๆ และพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินการต่อไป ประชาชนจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินกิจกรรม ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ 1 ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวางแผนต่อไป

7.6 รูปแบบการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) ได้กำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน และการศึกษาของชุมชน
2. ร่วมคิดหา และสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผน โยบาย หรือแผน หรือ โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน พัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไป โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นอกจากนี้ ได้มีผู้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมโดยสรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้หลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมในการประชุม การมีส่วนร่วมในการออกเงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในการตีปัญหาให้กระจ่าง รวมทั้งการมีส่วนร่วมออกเสียงสนับสนุน หรือคัดค้านด้านปัญหา (ไพรัช อรรถกามาพันธ์ และมัทนา โชควรวัฒนกร, 2545: 7)

7.7 เทคนิคการระดมความคิดแบบมีส่วนร่วม

เทคนิคการระดมความคิดแบบมีส่วนร่วมมีรูปแบบการดำเนินการได้หลายรูปแบบ (สมชาติ กิจจรยง, 2545: 150-151) ได้เสนอรูปแบบของการระดมความคิดไว้ดังนี้

1. ผู้ดำเนินการนำเสนอหัวข้อหรือปัญหาที่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมได้พิจารณาโดยการเขียนลงบนแผ่นกระดาษแผ่นใหญ่
2. ผู้ดำเนินการอธิบายให้ผู้เข้าร่วมทราบความมุ่งหมายของหัวข้อ
3. ความเห็นของสมาชิกทุกคนจะต้องเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม
4. กำหนดเวลาสำหรับการเสนอความคิดไว้ให้แน่นอน
5. จัดแบ่งสมาชิกของที่ประชุมใหญ่ออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อพิจารณาข้อเสนอของที่ประชุม โดยแต่ละกลุ่มเลือกข้อเสนอที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่
6. ขั้นสรุป ที่ประชุมจะเป็นผู้พิจารณา และประเมินคุณค่าของข้อเสนอหรือความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มที่เสนอมานำ ข้อเสนอที่ใกล้เคียงกันเอามารวมกัน และปรับปรุงให้ได้ใจความที่สมบูรณ์
7. เทคนิคการระดมความคิด เหมาะสำหรับการแก้ปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อน เพราะยึดหลักการว่า "หลายหัวดีกว่าหัวเดียว" เป็นการสอนให้รู้จักเคารพและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
8. ขนาดของกลุ่มไม่ควรเกิน 20 คน เป็นผู้ที่มิมีประสบการณ์ รู้ความคิดสร้างสรรค์พอสมควร

กล่าวโดยสรุปในการจัดการศึกษาให้ดีและมีประสิทธิภาพควรให้ทุกส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การปฏิบัติ และรับประโยชน์ด้วยกัน เพื่อให้ทุกคนได้มองเห็นว่าทุกเรื่องภายในสังคมของตนเป็นสิ่งที่ต้องช่วยกันดูแล และพัฒนา มิใช่เพียงเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่ทุกฝ่ายต้องช่วยกัน

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและโรงเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนประชาบำรุง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดกระบวนการบูรณาการหลักสูตรเรื่องป่าของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแยกเป็นประเภท ดังนี้

8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบูรณาการ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบูรณาการ ได้มีผู้ที่ศึกษาหลายท่าน เช่น จันทร์จรัส ตันทสุทธิ (2528, อ้างถึงในสิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2546) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิชาสังคมศึกษา โดยเทคนิคการสอนแบบบูรณาการและการสอนตามคู่มือ นที ศิริมัย (2529) ศึกษาความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 2 ด้วยการสอนแบบบูรณาการ ฐิติศักดิ์ ศรีอำไพ (2529) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนกับการสอนตามคู่มือสังคมศึกษา ประภาพร เฟ็งลีแสง (2540) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีรูปแบบทักษะสัมพันธ์และการบูรณาการเนื้อหาวิชาด้วยหน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ประทีป ด่านแก้ว (2545) ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สังคมศึกษา) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องการทำมาหากินโดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการ รัชนิย์ ธนะวดี (2544, อ้างถึงในสิริพัชร เจษฎาวิโรจน์, 2546) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวสำหรับนักเรียน สำหรับนักเรียนวัดสวนดอกไม้ และ ชาญชิต ทัพพณี (2541, อ้างถึงในจิราภามณีวรรณ, 2544) การพัฒนาแผนการสอนบูรณาการเรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น ซึ่งผลจากการศึกษาทั้งหมดพบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบบูรณาการช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะต่างๆ หลายด้าน และได้ความรู้จากกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ที่เข้าร่วมบูรณาการมากกว่าการเรียนการสอนที่จัดโดยส่วนกลาง นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้นอยากจะเรียน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และเนื้อหาที่เรียนแบบบูรณาการเข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงส่งผลให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้ที่สูงขึ้น และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนได้นาน และเข้าใจ

8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายท่านเช่นกัน ได้แก่ วาด หนูมา (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษายัจฉัยและ

กระบวนการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิผลต่อคุณภาพการศึกษา: ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีโรงเรียนดีเด่นรางวัลพระราชทานในจังหวัดชัยนาทและอุทัยธานีสมลักษณ์ ภูคำแสน (2540) เรื่องการศึกษาบทบาทของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) เรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร และ พงนา เทียนธาดา (2543) เรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร จากการศึกษางานวิจัยทั้ง 4 ชิ้นสามารถสรุปได้ว่า

1. ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิผลต่อคุณภาพการศึกษา คือ

1.1 รายได้ หากทางชุมชนมีสภาพเศรษฐกิจไม่ดี ฐานะของคนในชุมชนยากจน ส่งผลให้ชุมชนไม่สามารถเข้าร่วมในการจัดการศึกษากับทางโรงเรียนได้อย่างเต็มที่

1.2 คุณสมบัติของผู้บริหารที่ต้องมีเวลาสัมพันธ์และเอื้ออาทรต่อชุมชน

2. กระบวนการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน คือ

2.1 การสร้างกิจกรรม โดยผู้บริหารและครูต้องแสดงความตั้งใจในการพัฒนาโรงเรียนและนักเรียนให้ชุมชนได้เห็น สร้างกิจกรรมที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนได้ทั้งในส่วนการร่วมคิด วางแผน ดำเนินการ รับผิดชอบ ประเมินผล และรับประโยชน์ร่วมกัน

2.2 การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบข้อมูลข่าวสารทางโรงเรียนอยู่เสมอ

3. ผู้เข้าร่วมในการจัดการศึกษาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครู องค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครองนักเรียน

4. ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ในส่วนของการบริหารงานทั่วไป การช่วยบำรุงรักษาอาคารเรียน การสอดส่องดูแลความประพฤตินักเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีต่างๆ เป็นผู้ให้ข้อมูลพื้นฐาน ร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้หรือถ่ายทอดประสบการณ์ และการจัดการบริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้

5. ปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการปรับหรือสร้างหลักสูตร การนำไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเนื่องจากนโยบายของ